

□ **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin iqtisadi siyasət və sənaye məsələləri üzrə köməkçisi – şöbə müdiri Natiq Əmirovan dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin 15 illik prezidentlik fəaliyyəti dövrünün yekunlarına həsr olunmuş məqaləsində ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı sahəsində qazanılmış mühtəşəm uğurlardan, həyata keçirilən köklü islahatlardan söhbət açılır. AZƏRTAC məqaləni təqdim edir.**

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan dünyada dövlətin, biznesin və əhəlinin maraqlarının harmoniyasına söykənərək, meqalayihələr qovşağı, sivilizasiyaların dialoqu aparılan dayanıqlı və sistemli inkişaf edən bir ölkə imicini qazanmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin tövsiyələrinə uyğun olaraq İlham Əliyev Azərbaycan xalqının multikulturalığını, tolerantlığını və tarixi ənənələrini, zəngin təbiətimizin biomüxtəlifliyini və intellektual potensialımızı müstəqil dövlətimizin parlaq inkişafı üçün zəminə çevirmişdir. Heydər Əliyev kursu dövlətçiliyimiz və milli iqtisadiyyat üçün alternativsizdir. Prezident İlham Əliyev məhz ulu öndərin zəngin irsinə əsaslanaraq müdrik lider kimi Azərbaycan dövlətini global və regional tendrlərə uzlaşdırmaqla, tələtlərlə dolu dünyamızda məhərrətlə idarə edir.

Azərbaycan dönyünün ən islahatçı ölkəsidir

2016-cı ildə Prezident İlham Əliyev Azərbaycanda post-neft dövrünü elan etməklə yanaşı, həm də yeni inkişaf strategiyası barədə fikirlərini bildirərək demişdir: "Biz gələcək iqtisadi fəaliyyətimizi, siyasətimizi yeni iqtisadi model üzərində aparacağıq və əminəm ki, yaxın zamanlarda daha da böyük nəticələrə nail olacağıq".

"Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin" təsdiqlənməsi ilə iqtisadi islahatların əsas strateji hədəflərinə uyğun olaraq sistem xarakterli tədbirlərin həyata keçirilməsi sürətlənmiş, sosial-iqtisadi inkişafın cari, orta və uzunmüddətli dövrləri arasında üzvi bəğlilik və qarşılıqlı uzlaşma yaradılmış, iqtisadi inkişafın keyfiyyətcə yeni modelinin formalaşdırılması prioritet seçilmişdir. Təsədüfi deyil ki, Beynəlxalq Valyuta Fondunun rəhbəri Kristin Laqard Azərbaycanın yeni nəsil iqtisadi islahatlarla düzgün iqtisadi siyasət yürütdüyünü və onun xarici şoklara cavab verəcəyini bildirmişdir. Cənab Prezidentin həyata keçirdiyi bu iqtisadi islahat kursu barədə xanım Laqardın proqnozu çox qısa zaman kəsiyində özünü doğrultmuşdur.

Yeni nəsil iqtisadi islahatların əsas istiqamətləri bunlardır:

1. Biznes mühitinin daha da təkmilləşdirilməsi;
  2. İnstitusional və struktur islahatları;
  3. Biznes təşviqlərinin genişləndirilməsi, vergi yükünün biznesin optimal gəlirliyyəinə hədəflənərək müəyyənəşdirilməsi;
  4. Əhəlinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi.
- 2015-ci ilin sonlarında başlayaraq neft gəlirlərinin kəskin azalması və ticarət partnyorlarımızda resesiya kimi xarici şokların təsiri altında Azərbaycan iqtisadiyyatının ilk növbədə immunitetini gücləndirmək və dayanıqlı inkişafın təmin etmək üçün müəyyən edilmiş kursu atmaq nəticələrini verməkdədir. Ölkədə sahibkarlığa dəstək məqsədilə biznesə başlama, lisenziya və icazələr, yoxlamalar, elektrik təchizatı, şəbəkələrinə qoşulma, maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarının artırılması, vergilərin ödənilməsi, əmlakın qeydiyyatı, xarici ticarətin aparılması üzrə əhəmiyyətli irəliləyişlər müşahidə olunur. Dünya Bankının "Doing Business 2019" hesabatına görə Azərbaycanın dünyada ən islahatçı ölkə elan edilməsi Prezident İlham Əliyevin apardığı uğurlu siyasətin təntənəsi olmaqla, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinə ən yüksək hədiyyələrdən biridir.

2017-ci il və 2018-ci ilin ilk 4 ayında təkə "Doing Business" hesabatı üzrə 30-a yaxın qanunvericilik aktı qəbul edilməklə 70-dən çox islahat tədbiri həyata keçirilmişdir. Hesabat əsasən Azərbaycan 32 pillə irəliləyərək 190 ölkə arasında 25-ci yerdə qərarlaşmışdır. MDB-də lider mövqeyinə yüksəlmiş, BRICS ölkələrinin hamısını, G20 ölkələrinin isə hər dörd ölkəsindən üçünü üstələmişdir.

Cənab Prezidentin təşəbbüsü ilə yaradılan sənaye parkları, aqroparklar, texnoparklar, sənaye məhəllələri, xaricə ticarət evləri, ixrac missiyaları, Azexpot.az portalı və ixracın subsidiyalasdırılması kimi yeni təşviq mexanizmləri, investisiya təşviqi sənədinin tədbiri bir tərəfdən sahibkarların xərclərini azaltmış, digər tərəfdən isə biznesin idarəedilməsini daha da təkmilləşdirmişdir.

Ötən dövr ərzində dövlətin sosial-iqtisadi siyasətinin başlıca istiqamətlərindən biri olan əhəlinin qida məhsulları ilə etibarlı təminatı sahəsində də bir sıra nəticəəsaslı mühüm islahatlar həyata keçirilmişdir. Ölkədə qida təhlükəsizliyinə nəzərət sistemini təkmilləşdirmək, bu sahədə şəffaflığı daha da artırmaq, pərəkəndəliyi və

təkrarlanmaları aradan qaldırmaq məqsədilə qida zəncirinin bütün mərhələlərində qida məhsullarının təhlükəsizliyinə nəzərətə həyata keçirən vahid orqan – Azərbaycan Respublikasının Qida Təhlükəsizliyi Agentliyi fəaliyyətə başlamışdır.

Səhiyyənin inkişafı, əhəlinin dünya standartlarına uyğun tibbi yardımla təmin olunması da cənab Prezident tərəfindən həyata keçirilən sosial-iqtisadi siyasətin prioritetlərindən olmuşdur. Səhiyyə xidmətlərinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması, bu sahənin müvafiq maliyyələşmə mexanizmlərinin yeni iqtisadi əsaslarla təkmilləşdirilməsi və əhəliyə göstərilən tibbi xidmətlərin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsi

İlham Əliyev – ulu öndərin və XALQIN İNANDIĞI LİDER

mexanizmi kimi beynəlxalq təcrübədə özünü doğrultmuş icbari tibbi sığorta sistemi Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın bilavasitə təşəbbüsü və iştirakı ilə ölkənin bir sıra regionlarında pilot layihə olaraq həyata keçirilməyə başlamışdır. Pilot layihənin uğurlu nəticələrinə əsaslanaraq cənab Prezident tərəfindən 2018-ci ildə imzalanmış müvafiq fərmanla dövlət səhiyyə sistemində daxil olan tibb müəssisələri Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyinin (TƏBİB-in) tabeliyinə verilməsi və sistem 2020-ci ildən başlayaraq bütün ölkə üzrə tam tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur.

Aparılan institusional islahatların qarşısında dövlət xidmətlərinin "bir pəncərə" sistemi ilə təqdim edilməsi, rəqəmsallaşma, operativlik, insan amilinin rolunun minimuma endirilməsi, səmərəlilik, vətəndaş məmnunluğu və şəffaflıq, bir sözlə, "effektiv idarəetmə" prinsipi dayanır. Beləliklə, Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda "effektiv idarəetmə" və "açıq hökumət" prinsipləri uğurla tətbiq edilir. "ASAN xidmət" brendinin

BMT-nin "Dövlət xidmətlərinin göstərilməsinin təkmilləşdirilməsi" kateqoriyasında birinci yere layiq görülməsi və "idarəetmənin Azərbaycan modeli" olaraq müxtəlif ölkələrdə təhlil və tətbiq edilməsi bunun əyani sübutudur. İdarəetmənin asanlaşdırılmasının davamı olaraq DOST (Dayanıqlı və Operativ Sosial Təminat) Agentliyi, DAIM (Dövlət Aqrar İnkişaf Mərkəzləri) və "Bir Pəncərə" İxracə Dəstək Mərkəzi, Tibbi Ərazi Bölmələrini İdarəetmə Birliyi publik hüquqi şəxsi yaradılmışdır. Müntəzəqi beynəlxalq təcrübədə əsas götürülməklə, Azərbaycanda "Elektron hökumət"nin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi "bir pəncərə" (one-stop shop) prinsipi 24/7/365 (non-stop shop) prinsipi kimi tam təmin etməkdədir.

İslahatların digər mühüm bir qolu kimi fiskal və monetar siyasətin uzlaşdırılması, biznes mühitinin sağlamlasdırılması, maliyyə-bank sisteminin etibarlılığının artırılması, ümumiyyətlə makroiqtisadi sabitlik və dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi məqsədilə cənab Prezident tərəfindən qabaqcıl beynəlxalq təcrübə əsas götürülməklə qısa müddətdə manatın sabitliyinin təmin olunması, inflyasiyanın idarəedilməsi həddə saxlanması, strateji valyuta ehtiyatlarının səmərəli istifadəsi, bank sisteminin etibarlılığının artırılması və sahibkarların maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarının sadələşdirilməsi istiqamətində mühüm qərarlar qəbul edilmiş və tədbirlər həyata keçirilmişdir. Xarici şokların Azərbaycan iqtisadiyyatında yaranmış müvəqqəti təsirlərini neytrallaşdırmaq üçün ölkə başçısı tərəfindən müəyyənəşdirilən və uğurla həyata keçirilən makroiqtisadi koordinasiya fiskal dayanıqlığı təmin etməklə yanaşı, bu sahədə normativ hüquqi bazanın qabaqcıl beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmaqla daha da təkmilləşdirilməsinə zəmin yaratmışdır.

2018-ci ildə cənab Prezident tərəfindən effektiv bütçə qaydası, ortamüddətli xərclər çərçivəsi, dövlət borcunun orta və uzun müddətli dövrdə idarə edilməsi ilə bağlı mühüm islahat tədbirləri həyata keçirilmişdir. Bu islahatların nəticəsi olaraq 2019-cu ilin dövlət bütçəsi yeni bütçə qaydasının tələbləri çərçivəsində tərtib edilmiş, makroiqtisadi sabitliyə və dayanıqlı inkişafa hesablanmışdır.

Eyni zamanda, biznes kreditlərinə zəmanət mexanizminin formalaşdırılması, daşınar əmlakın yüklülüyünün dövlət reyestrinin yaradılması və özəl kredit bürövlərinin fəaliyyətinin təşkil makroiqtisadi sabitliyin digər mühüm bir komponenti - bank sektorunun sağlamlıqını daha da gücləndirmişdir.

Xüsusilə qeyd olunmalıdır ki, cənab Prezidentin iqtisadi islahatlar kursunun bir sıra özəllikləri vardır. Birincisi, islahatlar biznes, elm, yerli və beynəlxalq ictimaiyyət nümayəndələrinin, bir sözlə, bütün maraqlı tərəflərin birgə müzakirələri nəticəsində hazırlanır. Belə hertərəfli və inklüziv yanaşma ictimai-siyasi, iqtisadi və sosial tarazlığı qorumaqla, islahatın uğurunu ilkin şərtdir. İkincisi, islahatların monitorinq və qiymətləndirmə sistemi qurulmuşdur ki, bu da şəffaflıq və hesabatlılığı təmin edir. Üçüncüsü, islahatlar fundamental xarakter almış və təkamül prosesinə çevrilmişdir. Dördüncüsü, post-neft dövründə Azərbaycanda iqtisadi inkişafın əsas təkanvericisi sistemi və elmi əsaslandırılmış iqtisadi islahatlardır. Beşincisi, islahatlar dördüncü sənaye inqilabı, yaşıl iqtisadiyyat və global istiləşmə kimi global trendlər nəzərə alınaraq həyata keçirilir. Belə sistemli yanaşma aparılan islahatların uğurlu nəticələrinin əsasını təşkil edir.

İnsan kapitalının inkişafı strateji hədəfimizdir

Dördüncü sənaye inqilabının tələblərinə nəzərə alınaraq, Azərbaycan yeni texnologiyaların inkişafına uyğun şəkildə ixtisaslaşdırılması, bacarıqların artırılması, habelə yeni biznes modellərinin tətbiqi ödənişdir. Bu siyasət dövründə "bilik iqtisadiyyatı"ndan "bacarıqlar iqtisadiyyatı"na sürətli keçidi ehtiva edir. İnsan kapitalına sərmayə, sosial müdafiə, layihəli iş yerləri, təhsil-elm-biznes üçbucağının inkişafı, inklüzivlik və gəlirlərin mobilizasiyasını özündə təcəssüm etdirən təzislər ayrı-ayrı strateji yol xəritələrində, o cümlədən "Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi"ndə və "2019–2030-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının Masşuqulluq Strategiyası"nda öz əksini tapmışdır. Həzrət Azərbaycan Dünya Bankı tərəfindən hesablanan "İnsan kapitalının inkişafı indeksinə" görə MDB-də ilk üçlüyə daxildir və cənab Prezidentin ölkəyə rəhbərlik etdiyi illərdə əhəlinin orta illik artım sürətinə görə Azərbaycan Avropada lider mövqeyə yüksəlmişdir. Ölkədə doğulanların sayının ölənlərin sayından üç dəfə çox olması sosial rifahın yüksək səviyyəsindən xəbər verir. 2003–2017-ci illərdə minimum aylıq əməkhaqqının məbləği 14,4 dəfə, orta aylıq əməkhaqqı məbləği 6,8 dəfə, əmək pensiyasının orta aylıq məbləği 11,3 dəfə artmışdır.

Əhəlinin sosial rifahının daha da yaxşılaşdırılması məqsədilə ünvanlı sosial yardım sistemi ilə paralel olaraq əhəlinin özünüməşğulluq sistemində mərhələli keçid də dəstəklənir. Təsədüfi deyil ki, cənab Prezidentin rəhbərliyi illərində ölkəmizdə iki milyondan çox yeni iş yeri yaradılmışdır və bunun da böyük əksəriyyəti daimi olmaqla regionların və qeyri-neft sektorunun payına düşür. Dövlətin sosial infrastrukturunu (xüsusilə, təhsil və səhiyyə sahəsində) inkişafında mühüm rolunu sosial rifahın maddi əsasını təşkil edir.

Cənab Prezidentin rəhbərliyi ilə uğurla həyata keçirilən sosial-iqtisadi, mədəni və ictimai-siyasi islahatların ən feal iştirakçılarından biri, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti və Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın müəllifi olduğu və bilavasitə rəhbərliyi altında həyata keçirilən "Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb", "Diabetli uşaqlara ən yüksək qayğı" proqramları, "Tolerantlığın ünvanı – Azərbaycan", "Təhsilə dəstək" layihələri, habelə əsas istiqamətlərini təhsil, mədəniyyət, səhiyyə, idman və sosial sahələr təşkil edən və xalqımız tərəfindən böyük rəğbət və razılıqla qarşılanan digər proqram və layihələr bu sahədə bir sıra problemlərin aradan qaldırılmasına zəmin yaratmışdır.

Bütövlükdə yuxarıda qeyd olunan tədbirlər nəticəsində ölkədə təhsil və səhiyyə islahatlarının sistemi xarakter alməsi insan inkişafı indeksinə böyük töhfə vermişdir. Beləliklə, cənab Prezident tərəfindən demografiya qanunlarının ölkənin kompleks iqtisadi inkişafı xətti ilə uzlaşdırılmasına əsaslanan sistemi yanaşmanın tətbiqi sosial bazar modelinin uğurlu nümunəsini göstərir. Azərbaycanda dövlətə vətəndaş arasında sosial aləmə, inklüzivlik və dialoq mühiti mövcuddur. Davos İqtisadi Forumunun apardığı sorğuların nəticələrinə görə, "Siyasətçilərə ictimai etimad" adlanan kateqoriyada Azərbaycanın dünyada 20-ci yerdə olması iqtidarlara xalq arasında böyük etimadın və vəhdətin əyani göstəricisidir. Prezident İlham Əliyev fədlərlə bildirmişdir ki, ölkədə sabitliyin mənbəyi Azərbaycan xalqıdır, onun iradəsi və eyni zamanda, iqtidarın apardığı siyasətdir. İlham Əliyevin lider portretini tamamlayan əsas cizgilərdən biri onun xalqdan qəçməməsi, enerjiddən səmərəli istifadə edən və yüksək əlavə dəyər yaradan rəqəbatqabiliyyəti sənaye istehsalının genişləndirilməsi məqsədilə 2014-cü il ölkə başçısı tərəfindən "Sənaye III" elan edilmişdir. Bu çərçivədə "Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015–2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı" və "Azərbaycan Respublikasında ağır sənaye və maşınqayırmanın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi" təsdiq edilmişdir.

Yeni sənaye müəssisələrinin yaradılmasının dəstəklənməsi və yerli sənaye sahələrinə investisiyaların cəlb olunmasının təşviq edilməsi məqsədilə cənab Prezident tərəfindən 2017-ci ildə imzalanmış müvafiq fərmanlarla investisiya təşviqi mexanizmi yaradılmış, sənaye istehsalı ilə məşğul olan hüquqi şəxslərin və fərdi sahibkarların vergi və gömrük güzəştləri əldə etməsi üçün əlverişli şərait yaranmışdır. Cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə yaradılmış sənaye parkları və məhəllələrində xammalın və yarımfabrikatların son məhsula çevrilməsi sayəsində neft-kimya, tullantıların emalı, gəmiqayırma, toxuculuq, trikotaj və digər sənaye sahələri sürətlə inkişaf etdirilir. Azərbaycan əhəlinin bərpası ilə yanaşı, əvvəllər mövcud olmayan təbii enerji sahələri yaradılmışdır və bu istiqamətdə işlər davam etdirilməkdədir. Artıq Azərbaycan sünü peykli xidmət ixracından ölkəyə milyonlarla ABŞ dolları gəlir götürülməsinə təmin edilir.

Azərbaycan Türkiyədə neft-kimya kompleksinə sərmayələri və SOCAR Polimerin fəaliyyətə başlaması ilə Xəzər dənizinin sahilindən başlayaraq Gürcüstan üzərindən Aralıq dənizi hövzəsinə qədər uzanan neft-kimya sənaye

hədəf dünyaya iqtisadiyyatına daha çox inteqrasiya etməklə rəqəbat qabiliyyətinin artırılmasına nail olmaqdır. Azərbaycanda post-neft dövrü üçün iqtisadiyyatın əsas inkişaf drayverləri bunlardır: • Qeyri-neft sənayesi (neft-kimya, polad, alüminium, ərzaq, müdafiə sənayesi və s.); • Aqrar sahə (pambıq, tütün, kartof, meyvə-tərəvəz, üzüm və s.); • Xidmət sektoru (turizm, neqliyyat, logistika, İKT, kosmik xidmətlər və s.); • Tikinti.

Azərbaycan dördüncü sənaye inqilabının çağırışlarına cavab verir Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərlik etdiyi illərdə sənayenin üstün artımı təmin edilmişdir. Real ifadədə sənaye 3,9 dəfə və qeyri-neft sənayesi isə 2,6 dəfə böyümüşdür. Bakı Qafqazın ən iri sənaye şəhəri statusunu daha da möhkəmləndirmişdir. Hazırda sənayenin strukturunda hasilatdan emalə keçid müşahidə edilir. Sənaye məhsulunun ümumi həcminə özəl sektorun payı artaraq 56,8 faizdən 80 faizə çatmışdır. Azərbaycanda bir tərəfdən sənaye xammalının hasilatı və metallurgiya, digər tərəfdən isə emal sənayesi (məsələn, avtomobil və müdafiə sənayesi) inkişaf etdirilir. Beləliklə, sənayədə dəyər zənciri üzrə bütün mərhələlər – upstream, midstream və downstream – əhatə olunur.

Sənayenin modernləşdirilməsi və strukturunun təkmilləşdirilməsi, qeyri-neft sənayesinin ixrac potensialının artırılması, elmtutumlu və innovativ istehsalın genişləndirilməsi, yeni istehsal sahələri üçün ixtisaslı kadrların hazırlanması, enerjiddən səmərəli istifadə edən və yüksək əlavə dəyər yaradan rəqəbatqabiliyyəti sənaye istehsalının genişləndirilməsi məqsədilə 2014-cü il ölkə başçısı tərəfindən "Sənaye III" elan edilmişdir. Bu çərçivədə "Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015–2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı" və "Azərbaycan Respublikasında ağır sənaye və maşınqayırmanın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi" təsdiq edilmişdir.

Yeni inkişaf drayverləri

2015-ci ilə qədər Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə üç dəfədən çox böyümüş iqtisadiyyatı post-neft dövründə belə bir baza əsasında yenidən davamlı inkişaf xəttinə çıxarmaq tarixi bir missiya idi. Cənab Prezidentin həyata keçirdiyi islahatların nəticəsi olaraq: 1. 2016–2017-ci illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatı xarici şokların mənfi təsirdən uzaqlaşdı və sabitləşdi; 2. 2017-ci ilin sonunda başlayaraq şaxələnmə və yeni hərəkatverici qüvvələr hesabına inkişaf xətti bərpə edildi. 2018-ci ildən başlayaraq əsas

Mən ona özüm qədər inanıram.

Heydər ƏLİYEV

qovşağı formalaşır. Cənab Prezidentin uzaqgörən sənaye siyasəti nəticəsində yaranan bu kompleks regionun geoiktisadiyyatını yenidən formalaşdırır. Azərbaycan indi təkə xam neftin deyil, həm də yüksək keyfiyyətli neft-kimya məhsullarının ixracını həyata keçirməklə daha çox dəyər qazanır və strateji mövqələrini gücləndirir.

Aqrar siyasət: ərzaq təhlükəsizliyi və rəqəbat qabiliyyəti

Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə həyata keçirilən aqrar islahatların birinci mərhələsində Azərbaycan kəndlişinin çoxsərik arzusu reallaşmış və o, torpağın həqiqi sahibinə çevrilmişdir. Məhz bu uğurlu islahatlar nəticəsində aqrar sahə böhranlı vəziyyətdən çıx-

mış, ərzaq təhlükəsizliyi və sektorun rəqəbat qabiliyyəti yüksəlmişdir. Ulu öndərin siyasətini uğurla davam etdirən cənab İlham Əliyevin 2003-cü ildən etibarən təsdiq etdiyi bir sıra mühüm proqramlar və həyata keçirdiyi digər tədbirlər ilə aqrar sahədə islahatların ikinci mərhələsi başlanmışdır. Aqrar islahatların ikinci mərhələsi çərçivəsində kənd təsərrüfatı sahəsinə dövlət dəstəyinin verilməsi mexanizmləri formalaşdırılmış, fermerlərə güzəştli şərtlərlə aqrotexniki xidmətlərin göstərilməsi təşkil edilmiş, məhsul istehsalçılarının texnika ilə təminatı və heyvandarlığın cins tərkiyi yaxşılaşdırılmış, aqrar sahədə istehsal olunan məhsulların tədarükü mexanizmi yaradılmışdır. Bu müddətdə "Aqrolinq", ASC tərəfindən ölkəyə 42 mindən çox texnika, 35 mindən çox damazlıq heyvan getirilərə güzəştli şərtlərlə istehsalçılara lizinq verilməsi və ya satılmışdır.

Məhz aqrar islahatların ikinci mərhələsi çərçivəsində görülən tədbirlər nəticəsində 2003–2017-ci illər ərzində Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının real artımı ümumiyyətlə 166,4 faiz olmuşdur. Hətta global iqtisadi proseslərin təsiri ilə 2016-cı ildə ölkədə ümumi iqtisadi artım zəifləsə də, kənd təsərrüfatı sahəsində artım müşahidə edilmişdir. Belə ki, kənd təsərrüfatı sahəsi üzrə artım 2015-ci ildə 6,6 faiz, 2016-cı ildə 2,6 faiz, 2017-ci ildə 4,2 faiz, 2018-ci ilin 11 ayının nəticələrini görə isə 6,4 faiz olmuşdur. Beynəlxalq qurumlar tərəfindən aparılan qiymətləndirmə də göstərmişdir ki, 2003–2016-cı illər ərzində Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sahəsinin real artım göstəricisi dünya üzrə müxtəlif orta göstəricidən, habelə region ölkələrinin müvafiq göstəricisindən yuxarı olmuşdur. 2003-cü ilə müqayisədə 2017-ci ildə ölkədən ixrac olunan kənd təsərrüfatı məhsullarının dəyəri 6,3 dəfə artmışdır. Təkə bir faktı qeyd etmək yerinə düşər ki, 2018-ci ilin 11 ayı ərzində Azərbaycanda meyvə-tərəvəz ixracı 495 milyon ABŞ dolları təşkil etmiş və ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 9,4 faiz çoxalmışdır. Bu müddətdə pambıq lfinin ixracı 2,5 dəfə, pambıq ipliyinin ixracı isə 44 faiz artmışdır. Göründüyü kimi, aqrar islahatların müasir mərhələsi kənd təsərrüfatının yüksək əlavə dəyər yaradan ənənəvi sahələrinin inkişafı barədə də əlamətdar olmuşdur.

Ümumilikdə, yerli istehsal potensialından daha səmərəli istifadə edilməsi və rəqəbatqabiliyyətliliyin artması hesabına ölkəmizin ərzaq məhsulları ilə özünüteminmə səviyyəsi də əsaslı şəkildə yüksəlmişdir. Azərbaycan artıq bir çox ərzaq məhsulları ilə özünü tam təmin edir. Nüfuzu beynəlxalq qurumların hesabatlarna əsasən son illər ərzində ölkəmizin ərzaq təhlükəsizliyi göstəricisi əsaslı şəkildə yüksəlmişdir.

Qarşıda illərdə cənab Prezidentin rəhbərliyi ilə "Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi"nin icrası çərçivəsində aqrar sahədə daha böyük uğurlara nail olunacağı da şübhəsizdir.

Azərbaycan Avrasiyanın neqliyyat-logistika qovşağıdır

Prezident İlham Əliyevin ölkəyə rəhbərliyi dövründə 3,1 dəfə böyümüş neqliyyat sektoru təkə

Azərbaycan üçün deyil, bütövlükdə Avrasiya regionu üçün neqliyyat-logistika xəritəsinin yeni şəkil almasına gətirib çıxarmışdır. Xəzər dənizi akvatoriyasında ən böyük və müasir liman kompleksi olan Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı ətrafındakı Xüsusi İqtisadi Zona və Bakı Gəmiqayırma Zavodu Xəzərin bütün perimetri üzrə liman infrastrukturunun və su neqliyyatının inkişafına stimül yaratmışdır. Prezident İlham Əliyevin birbaşa təşəbbüsü və dəstəyi ilə reallaşan "Dəmir İpək Yolu" adlanan Bakı-Tbilisi-Qars dəmiryolu xətti layihəsi Böyük İpək Yolunun Xəzər dənizi, Aralıq dənizi və Qara dəniz arasındakı intermariumda bərpasını təmin etmişdir. Hava neqliyyatı üzrə Bakı, Gəncə, Zaqatala, Naxçıvan, Lənkəran və Qəbələdə yeni aeroportlar tikilərək istifadəyə verilmişdir. Prezident İlham Əliyevin son 15 ildə həyata keçirdiyi meqalayihələr və iqtisadi diplomatiya sayəsində Azərbaycan dünyada yeganə ölkədir ki, okeana birbaşa çıxışı olmadan neqliyyat-logistika həbna çevrilmişdir. Şərq-Qərb və Şimal-Cənub dəhlizlərinin Azərbaycan kəşmiş ölkəmiz üzərindən bir neçə modifikasiyada Çin-Avropa, Orta Asiya-Qara dəniz hövzəsi, İran-Rusiya, İran-Qara dəniz hövzəsi, Hindistan-Şimali Avropa, Orta Asiya-Avropa kimi marşrutları çizmişdir. Bununla yanaşı, Rusiya Federasiyası ilə İran İslam Respublikasının daimi yolları sistemi Şimal-Cənub dəhlizi üzrə inşa edilən Qəzvin-Rəşt-Astara (Iran) – Astara (Azərbaycan) dəmir yolu vasitəsilə birləşəcəkdir. Bu dəmir yolu xətti ilə Fars körfəzi sahilindəki Bəndər-Abbas limanına daxil olan mallar Qəzvin-Rəşt-Astara (Iran) – Astara (Azərbaycan) dəmir yolu vasitəsilə Azərbaycan ərazisindən keçməklə Rusiyaya və oradan da Avropaya daşınacaqdır.

Azərbaycan bir tərəfdən neqliyyat-logistika infrastrukturunu rəvay təkmilləşdirdiyi halda, digər tərəfdən strateji tərəfdaşları ilə tərəflərini və prosedurların unifikasiyası, həmçinin qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi nəticəsində özəl sektorun iştirakı ilə daha böyük yük və sərnişin dövriyyəsinin formalaşmasına nail olmuşdur. Avrasiyanın ən iri güc mərkəzləri Avropa İttifaqı, Türkiyə, Rusiya, İran, Hindistan və Çin mənim neqliyyat xəritəsinin iştirakçısı olmuşlar.

Göründüyü kimi, Prezident İlham Əliyevin siyasəti ulu öndərin zəngin irsinə, şərq müdrikliyinə, qərb sənəçiliyinə və rəsonal texnologiyalara əsaslanır. Bu siyasətin nəticəsi olaraq Azərbaycanın regional qovşağa çevrilməsi ölkəmizin strateji mövqələrinin güclənməsi, neqliyyat-logistika infrastrukturunun şaxələndirilməsi ilə iqtisadi təhlükəsizliyimizin daha da üst səviyyəyə qalxması, yeni iş yerlərinin yaradılması, iqtisadi təmin təmin edilmiş, həmçinin Ermənistanın ətrafında olan iqtisadi və siyasi hələtin rədiusu getdikcə daha çox kiçilmişdir.

Ulu öndərin əmanəti

Dünya Bankının son hesabatlarına görə, dünyada hər nəfərə düşən sərvişin həcmi 1995-ci ildə 128.921 ABŞ dollarından 2014-cü ildə 168.580 ABŞ dollarına qədər, başqa sözlə, 31 faiz artmışdır. Azərbaycan isə bu dövrdə hər nəfərə düşən sərvişin həcminin artım tempi dünyadakı artım tempini 3,5 dəfə üstələməklə 110 faiz olmuşdur. Azərbaycanın əldə etdiyi bu tarixi nailiyyət postsəviet məkanında ən yüksək göstəricidir. 1995–2014-cü illərdə Azərbaycan hər nəfərə düşən sərvişin həcmi 100 faizdən daha çox artan nadir ölkələr (Çin, Hindistan, İndoneziya və s.) sırasındadır. 1995-ci il ulu öndər Heydər Əliyevin Ermənistanın təcavüzünün qarşısını almasından, ölkədə ictimai-siyasi və iqtisadi kətaşmaların son qovşadından sonra dərindən islahatlar start verdiyi çıxış nöqtəsi idi. Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən bu alternativsiz kursun nəticəsində Azərbaycanın hər nəfərə düşən sərvişi 2,1 dəfə artmışdır. Cənab Prezident milli sərvişin strukturunda insan kapitalının məhz təbii sərvətlərin hesabına artması kursunu əsas götürmüşdür.

Prezident İlham Əliyev resursla zəngin ölkəmiz üçün "İqtisadi inkişaf Azərbaycan modeli"ni yaratmışdır. Bu model strateji idarəetməyə əsaslanaraq şaxələndirmədən ixtisaslaşmaya, artımdan inkişafa, sosial müqavilədən inklüzivliyə, təbii resurslardan insan kapitalına, sabitlikdən tərəqqiyə və səmərəliliyindən faydallığı keçdiyi təmin edir. Məhz buna görə də qədribilən Azərbaycan xalqı ulu öndərin hər iki əmanətini – Azərbaycan Respublikasını və onun Prezidenti İlham Əliyev qoruyur, dəyərini və qədrini bilir.